

ภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่น ในจังหวัดยะลา*

Malay Dialect Toponym of Village Name
in Yala Province

สุธิดา ดอคา (sutida dokha)¹
วราภรณ์ ทนงค์ศักดิ์ (waraporn tanongsak)²
นิสากร กล้าณรงค์ (nisakorn klanarong)³

บทคัดย่อ

ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาที่ใช้พูดกันในชีวิตประจำวันของประชากรส่วนใหญ่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย การกระจายของนามทั่วไปของภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่น และ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของนามทั่วไปของชื่อหมู่บ้านกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดยะลา โดยศึกษาจากชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นที่ทราบความหมาย จำนวน 194 ชื่อ ในจังหวัดยะลา ผลการศึกษาพบว่า ภูมินามชื่อหมู่บ้านจำแนกตามความหมายได้ 4 ชนิด คือ ลักษณะภูมิประเทศ 88 ชื่อ แหล่งน้ำ 28 ชื่อ พืชพรรณ 25 ชื่อ และ เกี่ยวกับบุคคล จำนวน 11 ชื่อ ภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นพบในทั้ง 8 อำเภอของจังหวัดยะลา อำเภอที่พบภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นมากที่สุด คือ อำเภอรามัน จำนวน 38 ชื่อ ชื่อหมู่บ้านสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางภูมิศาสตร์ของที่ตั้งถิ่นฐานกับชื่อ

¹ นิสิตระดับปริญญาตรี, สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล: sutidadokha@gmail.com

² อาจารย์ ดร., สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล: waraphomtt@yahoo.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล: jklanarong@gmail.com

*บทความนี้ปรับปรุงจากบทความวิจัย เรื่อง ภูมินามจังหวัดยะลา: ชนิด การกระจาย และความสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ที่นำเสนอในการประชุมวิชาการนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีและภูมิสารสนเทศศาสตร์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 10 วันที่ 3-4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

เรียกหมู่บ้าน แม้ว่าการศึกษานี้จะไม่ครอบคลุมทุกจังหวัดที่มีชื่อหมู่บ้านภาษามลายู
ถิ่นในภาคใต้ แต่อย่างน้อยช่วยให้ผู้ที่สนใจศึกษาภูมินามได้เข้าใจความหมาย และ
คำศัพท์ทางภูมิศาสตร์ในภาษามลายูถิ่นดีขึ้น

คำสำคัญ: ภูมินาม, ภาษามลายูถิ่น, ลักษณะทางภูมิศาสตร์

Abstract

The Malay dialect is the language that is spoken in the daily lives of most people in the three southern border provinces namely Pattani, Yala and Narathiwat. This article aims to study the meaning, distribution of generic term of village names in Malay dialect and analyze the relationship of the generic terms of villages and geographical features of Yala province. By studying the name of the village, Malay dialect, meaning 194 names in Yala province. The study indicated that toponym of the village name can be classified according to 4 types of meaning: geographical features 88 names, water source 28 names, plants 25 names, and about 11 names related to persons. The name of the Malay dialect village are found in all 8 districts of Yala province. The district that found the name of the most local Malay language village is Raman district, numbering 38 names. The village name reflects the geographical features of village site. Although this study does not cover all provinces that have the name of Malay dialect village in the south but at least helps those interested in studying the toponym and geographic terms in the Malay dialect better.

Keywords: Toponym; I Malay Dialect; Geographical Features

บทนำ

ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์นำมาถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิดความรู้สึก และการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน มนุษย์กำหนดความหมายของคำต่าง ๆ มากมาย และประดิษฐ์ภาษาเขียนเพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในสังคม สิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ คือ การมีวัฒนธรรมจากการเรียนรู้ และการสร้างสรรค์โดยใช้ภาษาเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย และถ่ายทอดวัฒนธรรม (มนตรี ศรีราชเลา, 2553 อ้างถึงใน รัตนดรุณ มณีเนตร และคณะ, 2559) มนุษย์จึงสรรหาถ้อยคำหรือสัญลักษณ์มาใช้ในการสื่อสาร เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการสื่อสารมากที่สุด การตั้งชื่อเป็นอีกหนึ่งวิธีการที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ ชื่อเรียกสิ่งของ เครื่องใช้ ทั้งนี้เป็นการใช้ถ้อยคำมาตั้งชื่อเรียกเฉพาะของสิ่งนั้น ๆ เพื่อให้มนุษย์สามารถสื่อสารได้เข้าใจตรงกันและจดจำได้สะดวก

การตั้งชื่อหมู่บ้านหรือถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ในแต่ละแห่งนั้น ส่วนใหญ่กำหนดขึ้นโดยใช้เอกลักษณ์ของท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นตั้งขึ้นตามความรู้สึกนึกคิดของตน นอกจากนี้บางแห่งมีการเปลี่ยนแปลงชื่อตามความเหมาะสม และสัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (นิรัตน์ มุมทอง, 2550; โอบาร รัตนภักดี, 2556; ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2558; รัตนดรุณ มณีเนตร, และคณะ, 2559) ตัวอย่างเช่น ภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง พบภูมินามที่เป็นลักษณะภูมิประเทศแหล่งน้ำมากที่สุด เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรน้ำเป็นหลัก ทั้งในการอุปโภคบริโภคและใช้ในการเกษตร เช่น บ้านแม่ต๋ำ บ้านห้วยน้ำต้น บ้านสบเตี๊ยะ บ้านน้ำดิบ บ้านน้ำไทรงาม บ้านน้ำโทก-ห้วยดง (โอบาร รัตนภักดี, 2556)

ชื่อสถานที่ต่าง ๆ ทำให้เห็นภาพรวมของท้องถิ่น ดังนั้น การศึกษาชื่อสถานที่หรือภูมินามของท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญมาก ดังที่พูลจิตร บิตร (2521 อ้างใน จารุรัตน์ คุ้มรักษ์, 2548) ให้ความเห็นว่า “การศึกษาเรื่องความหมายชื่อหมู่บ้าน ตำบลของท้องถิ่น ตลอดจนสังคม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เป็นการสร้างให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องท้องถิ่นที่ตนเองอยู่ ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี เป็นแรงเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างคนในชาติอีกทางหนึ่ง” นอกจากนี้ ปัจจุบันจำนวนผู้รู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านลดลง เพราะผู้ที่รู้ส่วนใหญ่นั้นเป็นคนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งแต่ดั้งเดิม คนปัจจุบันแทบจะไม่รู้

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านที่ตนเองอาศัยอยู่เลย การศึกษาภูมินามชื่อหมู่บ้าน ภาษามลายูถิ่นในจังหวัดยะลา เนื่องจาก ในปัจจุบันจังหวัดยะลามีการพัฒนาเมือง มีการปรับภูมิทัศน์รอบตัวเมืองยะลา และอำเภอต่าง ๆ โดยเฉพาะอำเภอเบตงมีการส่งเสริมและเปิดแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวมาเลเซีย ผลจากการพัฒนาในแต่ละด้านทำให้จังหวัดยะลามีการเปลี่ยนแปลงสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพสังคม อาจส่งผลให้ไม่สามารถบอกสภาพโดยรวมของพื้นที่ได้จากภูมินามของชื่อหมู่บ้าน หรือสถานที่ต่าง ๆ เช่น พื้นที่ที่เคยทำนาถูกเปลี่ยนแปลงสภาพให้เป็นสวนยางพาราและสวนผลไม้ หรือบริเวณ “ทุ่งกาลิ” ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์มีโคกอิฐและเนินดินปรากฏอยู่เรียงราย แต่ในปัจจุบันบริเวณดังกล่าวมีการขุด ไถ เพื่อปรับพื้นที่ทำให้นดินและโคกอิฐถูกทำลาย นอกจากนั้นชื่อหมู่บ้านที่เป็นภาษามลายูถิ่นมีการเปลี่ยนโดยทางราชการการซึ่งมีความผิดพลาด จากการที่ไม่รู้และไม่เข้าใจภาษามลายูดีพอ ทำให้สูญเสียอัตลักษณ์ด้านภาษา และ ประวัติศาสตร์ของชุมชน (จิตติ มีแต่ม, 2560; มุฮำหมัด ดือราแม, 2552) ดังนั้นบทความนี้ต้องการศึกษาความหมาย การกระจายของนามทั่วไปของภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่น และ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของนามทั่วไปของชื่อหมู่บ้านกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดยะลา การศึกษาภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นในจังหวัดยะลาจะช่วยรักษาอัตลักษณ์ทางภาษา และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของหมู่บ้านให้คงอยู่ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจแก่คนในท้องถิ่นและก่อให้เกิดความรักท้องถิ่นของตนเอง และเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาชื่อหมู่บ้านแก่ผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

ภูมินาม

ภูมินามศึกษา (Toponymy) หมายถึง การศึกษาชื่อของสถานที่ เพื่อให้ทราบความเป็นมาของสถานที่นั้น ๆ หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2548) ภูมิศาสตร์เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาชื่อสถานที่ หรือ ชื่อภูมิศาสตร์ (Geographical Names) ซึ่งหมายถึง ชื่อเฉพาะของสถานที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่บนพื้นผิวโลก โดยอาจเป็นชื่อสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิประเทศ เช่น ภูเขา ที่ราบสูง ที่ราบ แม่น้ำ ทะเล อ่าว เกาะ หรืออาจเป็นชื่อสถานที่ซึ่งเป็นเขตการปกครอง

เช่น ประเทศ จังหวัด เมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านก็ได้ (ไพฑูริย์ พงศะบุตร, 2531)

ภูมินามหรือชื่อเรียกสถานที่ต่าง ๆ เป็นการกำหนดเพื่อให้เกิดความแตกต่างทางพื้นที่ของมนุษย์ เพื่อให้สามารถบอกได้ว่าเป็นสถานที่ใด การตั้งชื่อเรียกสถานที่ในแต่ละท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นจากกำหนดขึ้นตามความคิดของตน โดยมีความหมายและประวัติความเป็นมาที่อาจมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติแต่ละท้องถิ่น ทำให้ภูมินามต่าง ๆ มีรูปแบบทางพื้นที่ของภาษาเฉพาะท้องถิ่นต่างกันไปด้วย โดยมีคำประกอบชื่อเป็นภาษาท้องถิ่นที่หลากหลายของตน ดังนั้นภูมินามหรือชื่อเรียกสถานที่จึงเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมของภาษาที่สำคัญอย่างหนึ่งในทางภูมิศาสตร์ (ไพฑูริย์ ปิยะปรกรณ์, 2532)

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2558) ศึกษาชื่อบ้านนามเมืองภาษามลายูในคาบสมุทรมภาคใต้ของไทย ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างภาษามลายู ซึ่งเป็นภาษาราชการและภาษาประจำชาติของมาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน และ สิงคโปร์ กับภาษามลายูถิ่น ซึ่งใช้พูดกันในท้องถิ่นปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และรัฐกลันตัน ซึ่งเป็นรัฐทางภาคเหนือของประเทศมาเลเซีย ในบทความได้ยกตัวอย่างของชื่อบ้านนามเมืองภาษามลายูที่ใช้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ชื่อจังหวัดต่าง ๆ เช่น จังหวัดนราธิวาส คำมลายู คือ เมอนารา หรือ กัวลาเมอนารอ หมายถึง กระจงไม้ไฟ หรือ หอคอยที่ปากน้ำ จังหวัดปัตตานี ชาวมลายูออกเสียงเป็น ปาตานี หมายถึง การทำนา จังหวัดยะลา มลายูถิ่นออกเสียงว่า ยาลอ แปลว่าร่างแหหรือตาข่าย จังหวัดสตูล มาจาก คำมลายู เชนตุล หมายถึง ต้นกระท้อน และจำแนกหมวดหมู่ของภูมินามออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) สภาพภูมิศาสตร์หรือทำเลที่ตั้ง โดยแบ่งย่อยเป็น หมู่บ้านริม น้ำ และ หมู่บ้านบนดอน 2) คน สัตว์ พืช และ สิ่งของที่เด่นและสำคัญในหมู่บ้าน 3) สถานที่และทิศทาง และ 4) ตำนาน ประพนธ์ เรืองณรงค์ ได้ชี้ให้เห็นว่า ชื่อบ้านนามเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ถูกเปลี่ยนแปลงในเชิงทำลายมากกว่าสร้างสรรค์ ตัวอย่างเช่น ปูเลอาปี ซึ่งเป็นชื่อเกาะในอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี ปัจจุบัน ทางราชการเปลี่ยนชื่อ เกาะปูเลอาปี เป็น เกาะเล่าปี ซึ่งเกาะนี้ไม่ได้มีความสัมพันธ์อะไรกับเล่าปีจากเรื่องสามก๊ก ซึ่งมีตำนานเรื่องเล่าว่า

“เด็กหนุ่มคนหนึ่งเดินทางไปแสวงโชค ทอดทิ้งแม่ผู้ชราให้อยู่เดียวดาย ในที่สุด เขากลับมาในฐานะนายเรือสำเภาผู้มั่งคั่งพร้อมภรรยา เมื่อเห็นแม่ร่างซูบผอมดูซีริ่วซีเหร่ก็รู้สึกอาย จึงรีบถอยเรือสำเภานอกจากท่า เมื่อเรือแล่นมาในทะเลพลันเกิดอาเพศมีพายุร้ายพัดเรืออัปปาง ผู้คนบนเรือเสียชีวิตทั้งหมด ลูกชายออกตัญญูกลายเป็นเกาะปูเลอาปี ส่วนผู้เป็นแม่ต่อมาเสียชีวิตเพราะตรอมใจโคกเศร้าในชะตากรรม ในที่สุดกลายเป็นภูเขายะมูตัน ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอริโอเฮา จังหวัดนราธิวาส ทุกปีฤดูมรสุมมีเสียงลม เสียงคลื่นจากเกาะปูเลอาปีฟสานกับเสียงลมจากภูเขายะมูตัน ดังเสียงคร่ำครวญของแม่และลูกโหยหากัน”

ชื่อหมู่บ้านที่ถูกทางราชการตั้งให้ใหม่หรือผิดเพี้ยนไปจากเดิม อาจด้วยความไม่เข้าใจในภาษามลายูถิ่น หรือการสื่อสารที่ไม่ชัดเจนของชาวบ้าน เนื่องจากพูดภาษาไทยกลางไม่ชัด หรือเจ้าหน้าที่ของทางราชการอาจจะละเลยที่จะรับฟังหรือพยายามทำความเข้าใจ จึงทำให้ชื่อหมู่บ้านผิดเพี้ยนไปทั้งการออกเสียง และความหมาย เช่น ชื่อหมู่บ้าน “กือปาลอบาตัส เกาะกาโป” ตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา มีความหมายว่า “ห้วงนเตาปูน” กือปาลอ แปลว่า หัวบาตัส แปลว่า ถนน เกาะ แปลว่า เตาเผา และ กาโป แปลว่า ปูน “กือปาลอบาตัส” มีที่มาจากชื่อเรียกห้วงนของถนนสายหนึ่งในหมู่บ้าน ห้วงนดังกล่าวเป็นทางแยกจากถนนสายหลัก ยะลา-เบตง สามารถเดินทางไปยังเขื่อนบางลางได้ ส่วนคำว่า “เกาะกาโป” มาจากการที่หมู่บ้านแห่งนี้เป็นแหล่งผลิตปูนขาว(กาโป) โดยชาวบ้านนำปูนขาวไปเผาในเตาเผา (เกาะ) ซึ่งเตาเผาปูนดังกล่าวตั้งอยู่ในบริเวณทุ่งนา ยังมีร่องรอยหลงเหลืออยู่บ้าง ประมาณปี พ.ศ. 2534 ทางราชการได้เข้าไปตัดถนนผ่านหมู่บ้านจากอำเภอบันนังสตาไปยังอำเภอเบตง และได้ขึ้นป้ายชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านเงาะกาโป” ที่เพี้ยนมาจากคำว่า “เกาะกาโป” (ธิตี มีแต้ม, 2560) หรืออาจจะทำให้ความหมายของชื่อบ้านเปลี่ยนไปคนละความหมาย เช่น บ้านนาเกตุ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีความหมายที่ผิดเพี้ยนจากการถูกลากเสียงให้เป็นคำในภาษาไทย บ้าน “นาเกตุ” ภาษามลายูถิ่น เรียกว่า บ้าน “อาเนาะ นูเก๊ะ” แปลว่า ลูกภูเขา หมายถึงภูเขาลูกเล็ก หรือเนินเขา ไม่ได้เป็นที่นาแต่อย่างใด (มุฮัมมัด ตือราแม, 2552)

ชื่อของหมู่บ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างน้อย 1,700 ชื่อ ที่เมื่ออ่านออกเสียงก็เทียบเคียงกับภาษามลายูแล้วกลับกลายเป็นคำที่ไม่มีความหมายหรือมี

ความหมายไม่ดี จึงไม่สามารถอธิบายที่มาที่ไปของการเรียกชื่อเหล่านั้นได้ (โรงเรียน นักข่าวชายแดนใต้, 2557) ส่งผลให้ประวัติศาสตร์ช่วงหนึ่งของชุมชนเลื่อนหายไป คนรุ่นหลังจะไม่รู้ความเป็นมาของตัวเองทำให้ขาดความภูมิใจในท้องถิ่น รวมถึงการหายไปของอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้นการมีความรู้ และการศึกษาภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

ความหมาย และการกระจายของนามทั่วไปของชื่อหมู่บ้าน ภาษามลายูถิ่นในจังหวัดยะลา

ภูมินามหรือชื่อเรียกสถานที่ ประกอบด้วยสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นนามทั่วไป หรือชื่อทั่วไป (generic terms) และส่วนที่เป็นนามเฉพาะหรือชื่อเฉพาะ (specific terms) ในการศึกษาชื่อสถานที่ นักภูมิศาสตร์จะให้ความสำคัญกับนามทั่วไป เนื่องจากเป็นส่วนประกอบของภูมินามที่ปรากฏซ้ำ ๆ ซึ่งมีนัยสำคัญเชิงพื้นที่ (ไพฑูริย์ ปิยะปรกรณ์, 2532) ดังนั้นบทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความหมาย และการกระจายของนามทั่วไปของภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่น และ วิเคราะห์ ความสัมพันธ์ของนามทั่วไปของชื่อหมู่บ้านกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัด ยะลา โดยข้อมูลชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นในจังหวัดยะลา เป็นข้อมูลจากแผนที่ L 7017 มาตราส่วน 1: 50,000 ของกรมแผนที่ทหาร โดยจำแนกชื่อที่เป็นภาษามลายู ถิ่นและแยกชนิดของนามทั่วไปตามกลุ่มความหมายโดยแสดงในตาราง และ แสดง การกระจายของนามทั่วไปของภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูตามกลุ่ม โดยการลง ตำแหน่งชื่อหมู่บ้านในแผนที่ และทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของนามทั่วไปของ ภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นกับลักษณะทางภูมิศาสตร์โดยใช้วิธีการซ้อนทับ กับแผนที่ภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหาร

จากการศึกษาพบชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นในจังหวัดยะลาที่ทราบความหมาย สามารถแบ่งชนิดของนามทั่วไปได้ 4 กลุ่ม คือ ลักษณะภูมิประเทศ แหล่งน้ำ พืชพรรณ และบุคคล (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความหมายเฉพาะของนามทั่วไปภาษาถิ่นมลายูในจังหวัดยะลา

นามทั่วไปภาษามลายูถิ่น	ความหมาย
บูเก๊ะ	เพี้ยนเสียงจากคำว่า บุกิต (Bukit) คำภาษามลายูหมายถึง ภูเขา ภาษาไทยรับเอาคำนี้มาใช้เรียกชื่อสถานที่หลายแห่งในภาคใต้ที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขา เช่น ชื่อบ้านบูเกะบือราแง ตำบลลาซ่อง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ชื่อภูเขาบูเกะบือลือยอ ตั้งอยู่ระหว่างอำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาสกับอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. 2550)
บาโงย	คำนี้จะน่าจะเป็นคำยืมมาจากภาษามลายู และมีใช้เฉพาะในจังหวัดยะลา และนราธิวาส สันนิษฐานว่าเป็นคำบอกลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขา บางที่เพี้ยนเสียงไปเป็น บาโง
ปือแน	เป็นคำภาษามลายูใช้เรียกพื้นที่ราบเป็นพื้นที่เหมาะกับการทำเกษตร ซึ่งปือแนสามารถบ่งบอกถึงการประกอบอาชีพได้อีกด้วย คือ การทำนา
ตะโล๊ะ	มักใช้บอกลักษณะภูมิประเทศซึ่งเป็นที่ราบโล่ง มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าทุ่งในภาษาไทย
ลูโบะ	บึงหรือหนองน้ำขนาดใหญ่
เจาะ	มีความหมายเช่นเดียวกับ ฮาร หมายถึง ลำน้ำสายเล็ก ๆ หรือ ลำน้ำที่ไหลมาจากภูเขา บางที่ใช้คำว่า จาเราะ
อัยเยอร์	เป็นคำภาษามลายู สันนิษฐานว่าเป็นชื่อที่บอกแหล่งน้ำ เนื่องจากมีคำอธิบายในอักษรานุกรมไทยว่า หมายถึง ห้วย
กูแบ	คูน้ำ
ตันหยง	ห้วย
เปาะ	พ่อ
โต๊ะ	คำนำหน้าเรียกคนเฒ่า คนแก่ เช่น โต๊ะครู คือ ครูผู้มีอายุ (เปลื้อง ณ นคร. 2560)

ผลการศึกษารายการกระจายของนามทั่วไป พบนามทั่วไปชื่อหมู่บ้านภาษามลายู จำนวน 194 ชื่อ

1. ลักษณะภูมิประเทศ พบจำนวน 88 ชื่อ คำว่า บูเก๊ะ 18 ชื่อ ปือแน 20 ชื่อ บาโง 24 ชื่อ และตะโล๊ะ 26 ชื่อ

2. แหล่งน้ำ พบจำนวน 70 ชื่อ คำว่า ตันหยง 7 ชื่อ ลูโบะ 8 ชื่อ ใอ 11 ชื่อ กูแบ 18 ชื่อ และ เจาะ 24 ชื่อ

3. พิษพรณจำนวน 25 ชื่อ
4. บุคคลจำนวน 11 ชื่อ (ดังตารางที่ 2)

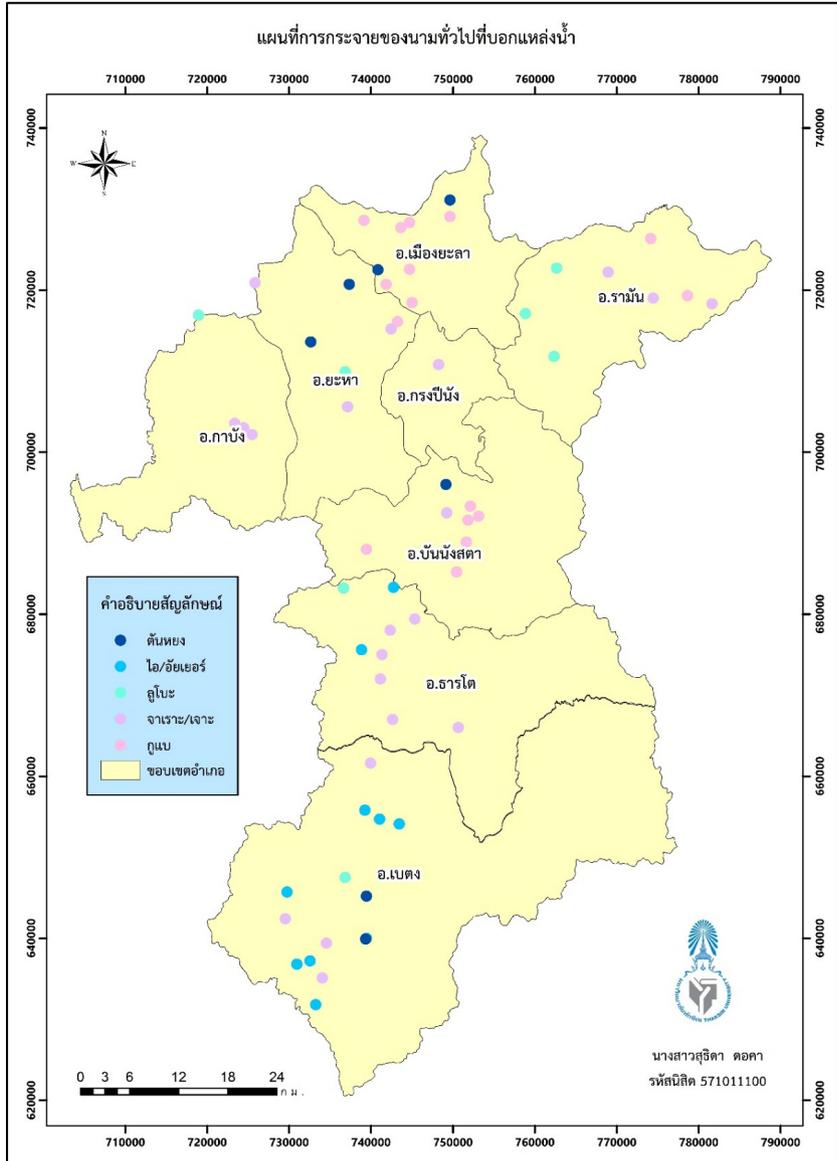
ตารางที่ 2 จำนวนนามทั่วไปภาษามลายูที่พบแต่ละอำเภอในจังหวัดยะลา

นามทั่วไป	อำเภอเมือง	อำเภอรามัน	อำเภอกรงปินัง	อำเภอกาบัง	อำเภอบันนังสตา	อำเภอยะหา	อำเภอเบตง	อำเภอธารโต	รวม
ลักษณะภูมิประเทศ									
ตะไล๊ะ	3	12	2	2	3	4	-	-	26
บาโงย	7	11	-	1	2	2	1	-	24
บือแน	4	10	-	1	2	2	1	-	20
บูเกะ	3	5	-	2	2	3	3	-	18
แหล่งน้ำ									
เจาะ	-	3	1	3	1	3	9	6	26
กูแบ	8	2	-	-	6	1	1	-	18
ไอ	-	-	-	-	-	-	9	2	11
ลูโบะ	-	3	-	1	-	1	2	1	8
ตันหยง	2	-	-	-	1	2	2	-	7
พิษ	7	4	2	1	2	2	2	5	25
บุคคล									
โต๊ะ	1	5	-	-	-	-	-	1	7
เปาะ	3	1	-	-	-	-	-	-	4
รวม	38	56	5	11	19	20	30	15	194

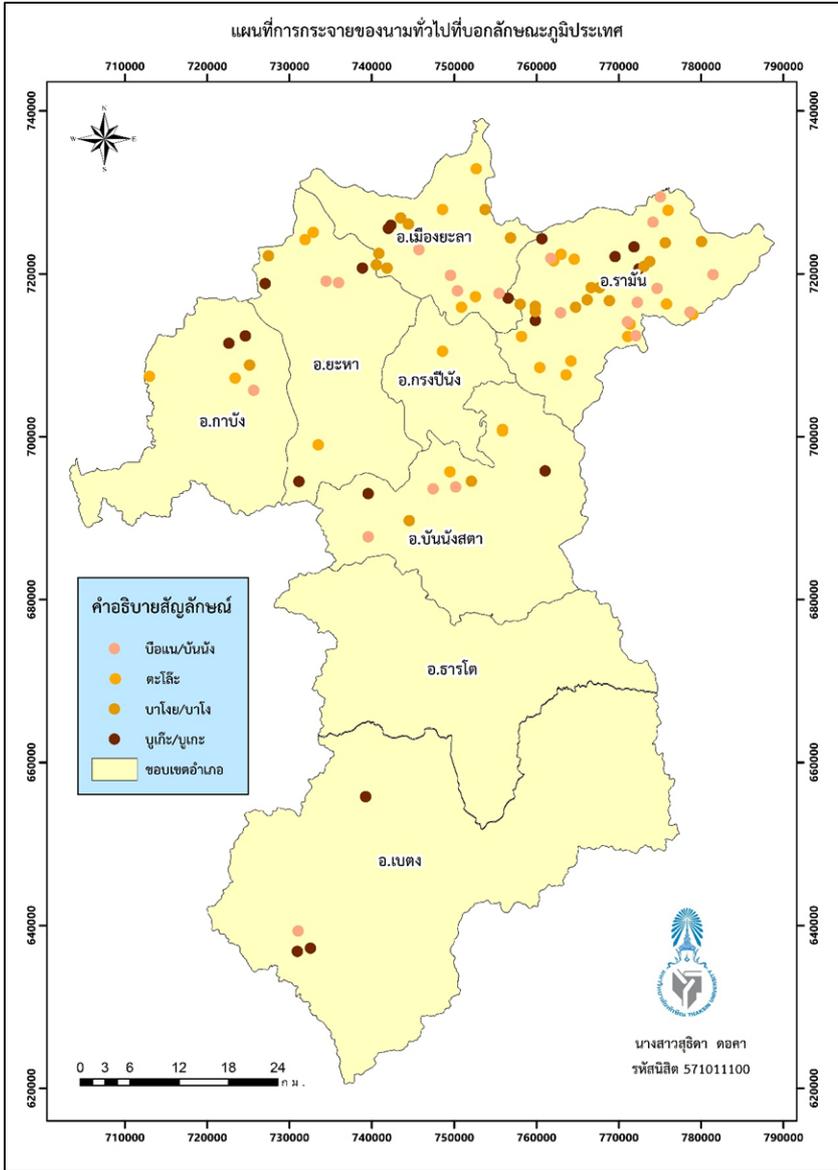
จากตารางที่ 2 จำนวนนามทั่วไปภาษามลายูถิ่น ที่พบแต่ละอำเภอในจังหวัดยะลา พบว่า นามทั่วไปภาษามลายูถิ่นที่นิยมนำมาตั้งชื่อหมู่บ้านมากที่สุดคือคำว่า “ตะไล๊ะ” และ “เจาะ” จำนวน 26 ชื่อ โดย “ตะไล๊ะ” จะพบมากที่สุดในอำเภอรามัน และ “เจาะ” พบมากที่สุด ในอำเภอเบตง

ความสัมพันธ์ของนามทั่วไปของภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นกับลักษณะทางภูมิศาสตร์

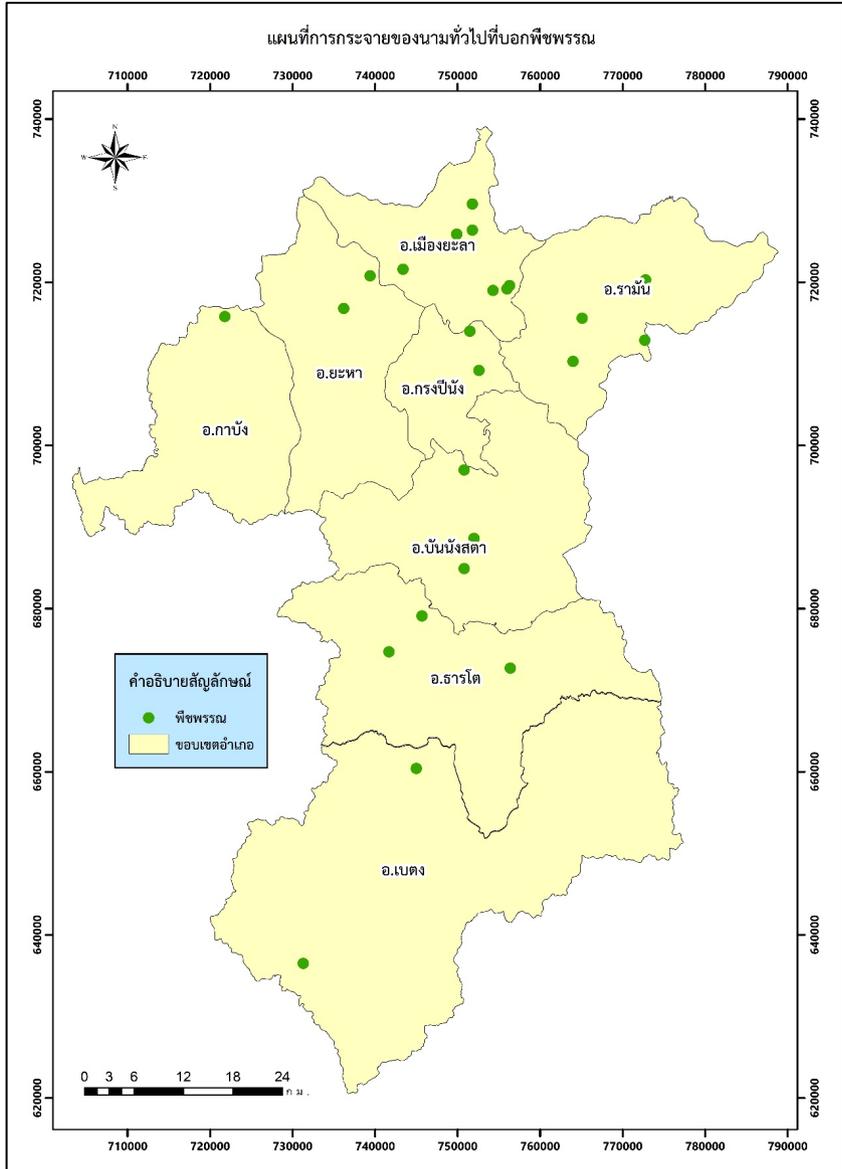
จากภูมินามชื่อหมู่บ้านภาษามลายู 194 ชื่อ พบภูมินามที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่โดดเด่น 3 ประเภท คือ ลักษณะภูมิประเทศ แหล่งน้ำ และพืชพรรณ จำนวน 183 ชื่อ ภูมินามชื่อหมู่บ้านในจังหวัดยะลาสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ ของหมู่บ้าน จะพบว่าหมู่บ้านที่นามทั่วไปที่บอกลักษณะภูมิประเทศที่ราบ จะพบหนาแน่นบริเวณตอนเหนือของจังหวัด บริเวณอำเภอรามัน และอำเภอเมืองยะลา (ภาพที่ 1) เนื่องจากทางตอนเหนือมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่เกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำ ดินบริเวณนี้จึงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับเป็นแหล่งเกษตรกรรม ที่ราบลุ่มแม่น้ำที่สำคัญ ได้แก่ ที่ราบลุ่มแม่น้ำปัตตานี พบในพื้นที่อำเภอบันนังสตา อำเภอกรงปินัง อำเภอเมืองยะลา และ อำเภอรามัน ส่วนชื่อหมู่บ้านที่นามทั่วไปบอกลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาและเนินเขา พบกระจายทางตอนเหนือของจังหวัดยะลาเช่นกันในอำเภอกาบัง อำเภอยะหา อำเภอเมือง อำเภอรามัน และ อำเภอบันนังสตา (ภาพที่ 2) ส่วนพืชพรรณ จะพบกระจายในทุกอำเภอของจังหวัดยะลา (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 1 การกระจายของนามทั่วไปที่บอกแหล่งน้ำ

ภาพที่ 2 การกระจายของนามทั่วไปที่บอกลักษณะภูมิประเทศ

ภาพที่ 3 การกระจายของนามทั่วไปที่บอกพืชพรรณ

สรุป และ อภิปรายผล

จากการศึกษาชื่อหมู่บ้านภาษามลายูถิ่นในจังหวัดยะลาจำนวน 194 ชื่อ สามารถแบ่งชนิดของนามทั่วไปได้ 4 กลุ่ม คือ ลักษณะภูมิประเทศ แหล่งน้ำ พืชพรรณ และบุคคล โดยนามทั่วไปภาษามลายูถิ่นที่นิยมนำมาตั้งชื่อหมู่บ้านมากที่สุด อยู่ในกลุ่มลักษณะภูมิประเทศ คือคำว่า “ตะไล๊ะ” และ “เงาะ” รองลงมาคือนามทั่วไปในกลุ่มพืชพรรณ และนามทั่วไปที่นิยมนำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านน้อยที่สุด อยู่ในกลุ่มบุคคล คือคำว่า “เปาะ” เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของชื่อภูมินามกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ พบว่า ภูมินามมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่โดดเด่น 3 ประเภท คือ ลักษณะภูมิประเทศ แหล่งน้ำ และพืชพรรณ โดยภูมินามมีความสัมพันธ์กับแหล่งน้ำมากที่สุด รองลงมาคือ ลักษณะภูมิประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบ

ชื่อหมู่บ้านในจังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์และสามารถสะท้อนให้เห็นสภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดซึ่งส่วนใหญ่เป็นภูเขา เนินเขา และที่ราบ มีแหล่งน้ำที่ทำให้ประชาชนเข้าไปตั้งถิ่นฐาน และนำลักษณะเด่นของพื้นที่มาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน เช่น ภูมินามที่ประกอบด้วยคำว่า “บูกะ” แสดงให้เห็นว่า ลักษณะภูมิประเทศในพื้นที่บริเวณนั้นเป็นภูเขา คำว่า “บาโงย” แสดงให้เห็นลักษณะภูมิประเทศในพื้นที่บริเวณนั้นเป็นเนินเขา คำว่า “บือแน” แสดงให้เห็นลักษณะภูมิประเทศบริเวณนั้นเป็นที่ราบลุ่ม ภูมินามหลายชื่อสัมพันธ์กับแหล่งน้ำ ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการอุปโภค บริโภค และการเกษตร ชาวบ้านจึงนำลักษณะของแหล่งน้ำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน เช่น ภูมินามที่ประกอบด้วยคำว่า “เงาะ” แสดงให้เห็นแหล่งน้ำที่มีลักษณะเป็นลำน้ำสายเล็ก ๆ หรือลำน้ำที่ไหลมาจากภูเขา หรือคำว่า “กูแบ” แสดงให้เห็นว่า แหล่งน้ำในบริเวณนั้นมีลักษณะเป็นคูน้ำ หรือภูมินามที่สัมพันธ์กับพืช แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดิน น้ำ ที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของพืชนานาชนิด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของไพฑูรย์ ปิยะปรกรณ์ (2532) ที่พบว่าชื่อหมู่บ้านในจังหวัดชัยภูมินามทั่วไปที่พบมากที่สุดได้แก่ ป่า ชับ ท่า วัง ดอน โคก นา กูด ห้วย โนน และ หนอง ซึ่งนามทั่วไปเหล่านี้เป็นตัวที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เลือกตั้งหมู่บ้าน และ การศึกษาของ พุทธพร อารีประชากุล และ พรพรณี ชิวินศิริวัฒน์ (2559) ที่พบว่าหมู่บ้านในจังหวัดน่านมีชื่อที่สัมพันธ์กับระดับ

ความสูง ความลาดเอียง และแหล่งน้ำ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าลักษณะทางภูมิศาสตร์มีผลต่อการรับรู้และความรู้สึกของผู้ที่อาศัยในหมู่บ้านและนำลักษณะเด่นเหล่านั้นมาตั้งชื่อหมู่บ้านของพวกเขา และการศึกษาของ Chen, et al. (2014) แสดงให้เห็นว่า ชื่อทางภูมิศาสตร์เป็นตัวแทนที่ตอบสนองภูมิทัศน์วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมในการตั้งถิ่นฐานหรือตั้งหมู่บ้าน

เอกสารอ้างอิง

- ธิตี มีแต่้ม. (2560). อ่าน “กรุงเทพฯ” ผ่าน “ข่าวข่าวใต้” สืบค้นจาก <https://www.the101.world/thoughts/read-bangkok-from-deep-south-news/>.
- นิรัตน์ มุมทอง. (2550). **ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมินามที่มาจากภาษาเขมรถิ่นไทยกับลักษณะทางภูมิศาสตร์จังหวัดสุรินทร์**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). สาขาภูมิศาสตร์ กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2558). ชื่อบ้านนามเมืองภาษามลายูในคาบสมุทรมณฑลใต้ของไทย, **ดำรงวิชาการ**. 14(1), 11-32.
- พุทธพร อารีประชากุล และพรพรณี ชีวินศิริวัฒน์. (2559). การศึกษาภูมินามในจังหวัดน่าน ประเทศไทย ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์, **วารสารสังคมศาสตร์**. 19(1), 170-185.
- ไพฑูริย์ พงศะบุตร. (2531). คำประกอบชื่อภูมิศาสตร์ที่บอกลักษณะภูมิประเทศของท้องถิ่นในประเทศไทย, **วารสารภูมิศาสตร์**. 13(1), 5-11.
- ไพฑูริย์ ปิยะปกรณณ์. (2532). ภูมินามของหมู่บ้านชนบทในจังหวัดชัยภูมิ, **วารสารภูมิศาสตร์**. 14(3), 177-182.
- มูฮำหมัด ดือราแม. (2552). เปลี่ยนชื่อภูมิซรอล กับคำเรียกหมู่บ้านชายแดนใต้. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2009/09/25991>.
- ราชบัณฑิตยสถาน (2548). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน.

- รัตนตรุณ มณีเนตร, บุญยงค์ เกศเทศ และกัลยา กุลสุวรรณ. (2559). วัฒนธรรมภาษาในการตั้งชื่อบ้านนามเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรและไทยกวย ใน ตำบลดอังกำเม็ด อำเภอขุนันท์ จังหวัดศรีสะเกษ, **วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์**. 7(2), 55-70.
- โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้. (2557). 10 หมู่บ้านเฮ้ได้เปลี่ยนชื่อใหม่ พบอีก 1,700 แห่งในชายแดนใต้ชื่อมีปัญหา. สืบค้นจาก <https://deepsouthwatch.org/dsj/th/5307>.
- ไอฟาร รัตนภักดี. (2556). ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และสภาพสังคมวัฒนธรรม: ภาพสะท้อนจากภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง, **มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 1(1), 111-146.
- Chen, Xixi, Tao Hu, Fu Ren, Deng Chen, Lan Li, and Nan Gao. (2014). Landscape Analysis of Geographical Names in Hubei Province, China. **Entropy**. 16(12), 6313-6337.